

מכון מניטו

מניטו בשיחה אישית על הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

תמלול וכותרות: איתי קולין

itaykolin@gmail.com

0585421421

כל הזכויות על התוכן שמורות למכון מניטו (ע"ר). ניתן להשתמש בתוכן בצורה חופשית לשימוש עצמי בלבד ולמטרות לימוד בקבוצה. אין אישור לפרסם את התוכן בכל אמצעי פרסום כלשהוא, לרבות הדפסה או במרשתת (אינטרנט) ללא היתר בכתב ממכון מניטו. לבקשות אישור לצרכי פרסום נא לפנות במייל ל: manitou.fondation@gmail.com | מכון מניטו | 2018

תוכן

- 3 ..... המפגש של מניטו עם הרב צבי יהודה
- 3 ..... היחס של הרב צבי יהודה ללימוד קבלה
- 4 ..... ההקבלה בין גילוי הקבלה לתקומת ישראל
- 4 ..... תורת הרב קוק – שיטת הלימוד של כלל ישראל
- 5 ..... הרב קוק התמצא גם בחכמה הכללית
- 5 ..... שלושת המלחמות, המאבק על ארץ ישראל, וסוף עידן "המזרחי"
- 6 ..... צדיק, מחנך ופסיכולוג גדול
- 6 ..... מענה לבעיות של הכלל
- 7 ..... צמצום ההבדלים בין יהודי הגולה לגויים
- 7 ..... אמונה בשולחן ערוך
- 8 ..... חידושים ומקורות
- 9 ..... ההשפעה של הרב צבי יהודה על קהל שומעיו
- 9 ..... מהי השקפתו של הרצי"ה על המדע?

מכון מניטו

ההקלטה באדיבות תלמידו של הרב,
אליעזר שרקי.

תודתנו נתונה לאליעזר שתרם את
ההקלטה לארכיון של מכון מניטו.

מצ"ב צילום של המכתב שצורף לקלטת.

הדיגיטציה וניקוי הרעשים של ההקלטה מומנו
ע"י מכון מניטו, לטובת ציבור הלומדים.

הניקוי נעשה במעבדות Media Creative במודיעין.

ה"ה
ר' אליעזר שרקי
שלום וברכה!

מזכ"ל הקלטה לא היה אפשרי לציין.
לא הספקתי להקליט הפס - קצת
זמן הציין, אבל אני חושש שגם אחרי
שום ניסיון אשאלו פתחם השנים.
אשמח אם תוכלו לציין שזו הקלטה
שנערכה לפני כ-10 שנים

ר"י תלמידי ישיבת "בית א"י"

בית א"י

[הקלטת חלקים משמעותיים מהמפגש הופסקה לצערנו עקב סיבות לא ידועות]

המפגש של מניטו עם הרב צבי יהודה

מניטו: במה... במה נתחיל?

קהל: אולי - איך הרב הכיר את הרב צבי-יהודה?

מניטו: טוב, הנה: קודם כל, אני אסביר ש... אני נולדתי באלג'יריה, בשנות העשרים, למאה, בדיוק ב-1922. ועד מלחמת העולם, הייתי באלג'יריה. ואחר כך הייתי חייל בצבא הצרפתי של צפון-אפריקה, בשחרור אירופה, וזה לקח הרבה הרבה זמן, ואחרי השואה, אחרי כל תקופת המלחמה אני נשארתי בצרפת כדי לעזור לארגן שוב את הקהילות שהיו הרוסות לגמרי. ובעיקר הייתי באותו זמן פעיל בתנועת "הצופים היהודים" "הצופים היהודים" בצרפת, והקמנו מוסד, בית ספר למנהיגים ולמדריכים, כדי לארגן שוב את החינוך היהודי בצרפת. אז עמדתני בראש תנועת הצופים גם כן, והארגון של הסטודנטים היהודים. ושמה - הכרתי את תורת הרב זצ"ל, דרך הספרים, ושמעתי על הרב צבי-יהודה ז"ל דרך כמה תלמידים שעלו ארצה כבר באותה תקופה. ואז אני כתבתי לרב: שיבוא לצרפת לתת שיעורים, הרצאות בקהילה, גם באוניברסיטה שמה, והוא כתב לי שהוא לא רוצה לעזוב את ירושלים, כמובן, אז החלטתי לארגן קבוצה של סטודנטים ובפעם הראשונה הגענו בהתחלת שנות ה-50 לירושלים. זו היתה הקבוצה הראשונה.

מיד כשהגענו לארץ, הלכנו לבית הרב, והוא קיבל אותנו, והתחיל סמינר של שבועיים, אם אני זוכר. והוא התחיל בנושא של קדושת הארץ, וכל הגילוי של תורת-הרב זצ"ל ש... אצלנו, בעיקר הספרדים שלמדו לפי מסורת הקבלה, אז - גילינו מיד שזה אותה מסורת. וכאילו זה שנה שהליטאים והצפון-אפריקאים לא ראו אחד את השני, וכאילו זה היה אתמול. מיד - הקשר היה הדוק בלב.

אז - כל שנה הייתי בא עם קבוצת סטודנטים, ובמשך השנה הייתי שולח כמה סטודנטים שהיו כבר מוכנים שרצו לעלות, ללמוד במרכז הרב. וסוף-סוף במלחמת ששת-הימים החלטתי, קיבלתי רשות מהרב לעלות לארץ, כי - עד כאן... ראה שאני הייתי צריך שמה לעבודה ואמרתי לו: ש"יותר מזה אני לא יכול לסבול" אז הוא נתן לי רשות, ועליתי... במלחמת ששת-הימים. אז - מאז שנות ה-אני ראיתי את עצמי כ... אני לא יכול לומר: "תלמיד שלו", אבל הוא היה הרב שלי. אז... אם אפשר להסביר מה שקיבלנו ממנו, זה - קודם כל, בעיקר, זה הפירוש האמיתי של תורת הרב זצ"ל.

היחס של הרב צבי יהודה ללימוד קבלה

כי יש הרבה פירושים, הרבה "גישות" נאמר, למה שהרב גילה ולפי דעתי אני שמעתי הרבה... הרבה זרמים, אבל לפי דעתי - זה הפירוש הרבני האמיתי. כי קודם כל, צריך לא לשכוח, שהרב זצ"ל לא היה פילוסוף, הוא היה רב, הוא היה תלמיד חכם, היה גם-כן מקובל גדול. בעיקר אי אפשר להבין אפילו... רוב הספר... כמעט כל הספרים שלו בלי המושגים של הקבלה אף-על-פי שהרב צבי-יהודה לא

רצה ללמד קבלה, הוא היה יודע גם כן [קבלה], אבל לא רצה ללמד קבלה, אצלו זה היה "קודש-הקודשים" ולכן הוא לימד דרך... מחשבת היהדות לבוש מן הקבלה לפי תורת-הרב זצ"ל. זה מספיק ברור מה שאני אומר, כן? כבר... בכמה שיעורים פרטיים-אישיים, למדנו קצת במושגים של הקבלה. אבל - אף פעם [לא] בפומבי.

ההקבלה בין גילוי הקבלה לתקומת ישראל

קהל: ממי, או איפה הרב קיבל לפני כן? זאת אומרת - איפה קיבלת לפני?...

מניטו: לפני שהכרתי את הרב?

קהל: כן. מהאבא שלי, ומהסבא שלי. אבא שלי היה הרב הראשי של העיר, ואחר-כך היה...
קהל: באלג'יר של אוראן באלג'יר ואחר-כך, בסוף תקופת הצרפתים באלג'יר, הוא היה גם כן הרב הראשי לכל המדינה, והסבא שלי, שהיה הרבי של אבא, הסבא שלי מצד האמא, הוא מצאצאי הרב יוסף אבן-טובול, "המוגרבי", שהיה תלמידו של האר"י. אז זה עבר במשפחה באופן ישיר. אבל עד קום המדינה, וזה עניין כללי, נאמר - עד תקופת המלחמה, כל לימוד הקבלה - זה היה בנסתר גמור! אתם נולדתם בתקופה שזה כבר קצת נגלה. אבל זה היה בנסתר גמור! מי שהיה לומד, לא היה יודע שמישהו אחר באותו עיר היה לומד עם הרב שלו. ולרוב היינו לומדים על כתבי-יד. זה רק... אחר כך למדנו עם הרב צבי-יהודה, שזה במקביל: גילוי הקבלה ותקומת ישראל - זה אותה תקופה. זה בא מהזהר, גם כן, יש איזה רמז לזה.

תורת הרב קוק – שיטת הלימוד של כלל ישראל

ולכן היינו מוכנים להבין, לקבל, להבין, את השיטה של הרב, כשיטה של "כלל-ישראל" כי - למדנו הרבה שיטות. כן? וכל שיטה ושיטה, וכל זרם וזרם, זה תורה אמיתית. "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" אבל מה שהיה חסר לתקופה, זה שיטה ש... שתסביר, או תגלה את המשמעות ההיסטורית של התקופה לפי תורת כלל-ישראל. וזה הפעם הראשונה עם תורת-הרב, שמצאנו את זה. ואני חושב שהרבה לא מבינים את זה. הרבה חושבים שזה זרם מיוחד, שיטה מיוחדת של חרדים-ציוניים, או דתיים-ציוניים, אבל זה יותר עמוק מזה. זה יותר רחב מזה. יש איזה מין "דרך המלך" שעובר קודם-כל דרך הריה"ל, "הכוזרי". ואחר-כך, אצל האשכנזים: המהר"ל, השל"ה, ה"פרי-צדיק", והרב קוק. זה... זה אותה השקפה. זאת אומרת: השורש בא מ"הכוזרי". זאת אומרת... ברור! הרמב"ן בעיקר, הרמב"ם גם כן, בשטח אחר, אבל ההשקפה ההיסטורית, או ה... החכמה של ההיסטוריה, לפי המסורת, זה דרך הכוזרי. ולכן היינו מוכנים לגלות את זה, וזה מסביר למה כל כך צרפתים שקיבלו את החינוך שלנו הגיעו דווקא לאותה שיטה באופן קל יחסית.

[הפסיקו את ההקלטה]

הרב קוק התמצא גם בחכמה הכללית

מניטו: וחוף מהחכמות שלו, חוף מנאמר - רק "סתם חכמה," הוא היה יודע שפות, היה יודע הרבה דעות, ידיעות בכמה חכמות, והכל מדויק, והכל במקומו, והכל...

קהל: הוא היה יודע פילוסופיות של ה?...

מניטו: הוא היה יודע. יתכן פחות מאביו. אביו זה היה ענ[ק]... מסתורי... איך... איך ידע את זה?! טוב... אבל הוא יודע הרבה. היה יודע הרבה.

[הפסיקו את ההקלטה]

שלושת המלחמות, המאבק על ארץ ישראל, וסוף עידן "המזרחי"

מניטו: מאז התחלת היסטוריית עם-ישראל, יש מלחמות של העולם כולו נגד ישראל. מלחמה נגד עם-ישראל, מלחמה נגד תורת-ישראל, מלחמה נגד ארץ ישראל. ועד קום המדינה, היינו יודעים בעיקר את המלחמה נגד העם, שנקרא "אנטישמיות" מכל הסוגים, כן? ומלחמה נגד התורה: כל הכפירות, וכל הדתות הזרות, שניסו ל... לקחת את היהודים בדרך... לתרבות רעה. והיתה אמונה ש... בזמן הגאולה המלחמה השלישית, בארץ ישראל - תתחיל. מלחמות ישראל. והרב זצ"ל ראה רק את ההתחלה של זה. כן? והיה משוכנע, שגאולת הארץ - תהיה שלמה. אבל הרב צבי-יהודה היה דווקא הממשיך שלו. ולכן יסד את גוש אמונים, אני לא רוצה לומר שהוא ייסד את המבנה הפוליטי של "גוש אמונים" אבל הדחיפה, הרעיון, של ההתיישבות במה שהם קוראים: "שטחים" זה התחיל אחרי... דווקא - מלחמת ששת-הימים, ומה... איך אני הבנתי את זה. כי אני לא זוכר בדיוק איך הוא הגדיר את זה, והוא... ש- המלחמות הראשונות, צריך להמשיך איתן. צריך להילחם כדי להציל את כל היהודים. כי כל יהודי הוא יהודי. וכדי להפיץ את התורה האמיתית. אבל כנראה שהיה כבר בטוח שהצלחנו במלחמות האלו. העולם כולו ניסה - לא הצליח לנתק את היהודים מעמם, ולנתק את העם מהתורה שלו. לא הצליח.

קהל: לא הצליח לנתק את העם מהתורה?

מניטו: לא. כי חזרנו מהגלות עם התורה שלנו. העולם לא הצליח. העולם ה... האויב.

קהל: אף-על-פי שיש הרבה יהודים שלא מאמינים?

מניטו: אף-על-פי. ברור! ברור... מכיוון שיש בתקופה שלנו בארץ ישראל, ברוך ה', יותר תורה מ-אף [מאי-] פעם בהיסטוריה שלנו. זה צריך להבין: אתם נולדתם בתקופה האחרונה. אבל עכשיו מתגלה העניין השלישי. ושמונסיס לנתק את עם-ישראל מארצו!! ולכן הוא נתן את הדחף של הציונות השנייה. המחודשת. ציונות לפי התורה. לא ציונות של דתיים-סתם. אלא ציונות לפי התורה. שהשורש היה בתורת הרב זצ"ל אבל הוא [הרב צבי יהודה] גילה את זה! זאת אומרת: הציונות הדתית הישנה, של "המזרחי" נאמר, זה הביטויים שלי, כן? לא שלו. זה מפא"יניק שומר מצוות. אבל התפיסה של הציונות שלו, אף-על-פי שהיה מאמין שזה גאולה, זה היה אמונה. אבל הציונות שלו היתה הציונות של התנועה הפוליטית. כן? הציוני. אבל - מה שהקים הרב צבי-יהודה, זה ציונות לפי התורה. ולכן - הרבה

דתיים זה היה גם כן מצד החרדים גם אצל אבא שלו, אבל הרבה דתיים ציוניים היו נגדו. מכיוון ש... זה היה אצלם - לא "הבנה" (אם היו מבינים - היו מבינים) אלא - הם... איזה ניחוש. משהו אחר. משהו חדש. ש... תקופה חדשה לגמרי והציונות של "המזרחי" זה כבר פרה-היסטוריה! לגבי מה שקורה עכשיו: ציונות לפי התורה. אולי אני אתן לך הסבר, שאני למדתי בקבלה: את זה לא קיבלתי, ככה, מהרב צבי-יהודה...

[הפסיקו את ההקלטה]

צדיק, מחנך ופסיכולוג גדול

מניטו: ...חידוש של תורה הרב גם אצל הרב צבי-יהודה, בטח כשבאו אליו הרבה בעלי תשובה, אז היו כל מיני מציאויות של אנשים שהיה להם בטח שאלות גדולות, או... מניטו: אה, כן.

קהל: בעיות, גם.

מניטו: חוץ מזה היה מחנך גדול. פסיכולוג גדול. הוא היה מבין את הבעיות האישיות של כל תלמיד. היה מכיר את תוכן הנשמה שלו. הוא היה מחנך. בלי שום ספק.

קהל: היו איזה סיפורים ש...?

מניטו: אני לא זוכר. ותשמע: גם אם אני זוכר, זה סיפורים אישיים. זה לא ניתן לפרסם. הוא ריפא הרבה הרבה מחלות. מחלות נפש.

קהל: באיזה אמצעים?

מניטו: בלימוד, תשמע, יש איזה קשר אישי, קשר נפשי, שזה תרופה. זה קדושה. ולימוד בתפילה. הוא הדריך בתפילה הרבה אנשים שלא ידעו להתפלל, וזה עזר להם להתרפא. ורק הקשר איתו, הקשר אישי איתו, אני זוכר - כמה וכמה פעמים לא רק אני, הרבה אנשים, היו להם בעיות בלי פתרון. והיו רק יושבים על ידו, ככה, רבע שעה, חצי שעה. אחר כך - הכל השתנה.

קהל: וזה משהו... שקשה להסביר בשכל.

מניטו: זה משהו מציאותי. זה המציאות שדיברתי עליה. קדושה זה משהו... שקיים! כשאתה פוגש צדיק, אתה יודע שצדיק זה משהו שקיים! זה אישיות שאם אתה נמצא על ידו אתה לא יכול להישאר בשום ספק. אין ספק. יש... פעם אני שמעתי מאבא שלי ז"ל הסבר על הגמרא: על עניין של יראת שמיים. אבל יש פשוט אחר. כשאתה נמצא לגבי משהו זה דבר קטן.

[הפסיקו את ההקלטה]

מענה לבעיות של הכלל

קהל: רק... עוד בקשר לפסקה הזאת, הרב התייחס כאילו לסוציולוגיה. הרב קוק. בעולם. והרב צבי-יהודה יש לו איזה משהו בעולם שהוא...

מניטו: טוב, הוא המשיך בזה. זאת אומרת הרצי"ה ידע להסביר מה אומרת התורה לגבי בעיות של החברה. של העם. של עם כ-עם, חברה כ-חברה.

קהל: המשך?

מניטו: המשך. כן. וזה... זה לא שמענו משום שיטה אחרת! זה היה רק מוסר פרטי-אישי. "אינדיבידואלי" היה אומר. עכשיו - הרבה חושבים שזה מובן מאליו. זה לא היה מובן מאליו! זה חידוש! זה התחדשות. זה לא חידוש. אז כשאנחנו קוראים למשל את ה... "והיה כי תבוא אל הארץ" אז - "והיה כי תבוא אל הארץ" והוא היה מראה לנו את זה: בעלייה הראשונה, בעלייה השנייה... דבר מציאותי. פשוט. או: מה עניין שמיטה אצל הר-סיני? הוא היה מסביר לנו את הדאגה של המדרש. מה עניין של חקלאות עם תורה מסיני? היה מסביר: זה החידוש של הציונות. התורה מדברת על החקלאות של ארץ-ישראל. אז כדי להבין את זה צריך לתפוס השקפת-עולם שלמה! מי שברא שמיים, ברא את הארץ! וזה כבר השקפה... אמונתית, רוחנית, כמעט אחרת מתורת הגלות. מאמונת הגלות. בגלות. אתה מבין את זה?

קהל: זה גם משפיע בסוף על המוסר של הפרט?

מניטו: ברור! ברור.

[הפסיקו את ההקלטה]

צמצום ההבדלים בין יהודי הגולה לגויים

מניטו: אתה מגיע לאיזה... הוא היה זהיר כשהיה מדבר על זה: אני קצת מגזים כדי להראות את העניין: אתה מגיע לאיזה מצב שאתה לא רואה הבדל יש הבדל, אבל אתה סופסוף לא רואה אותו: כשיהודי בא מהגלות לעלייה-לרגל, וכשנוצרי בא לארץ הקודש שלו, מה ההבדל? כן? יש הבדל! ברור שיש הבדל. אבל... אתה תופס את זה במציאות. ואתה אחר כך שב למדרשים, לאגדות שיש בתלמוד - אתה מבין על מה היא אומרת. על מה היו מדברים במה שהיו אומרים.

[הפסיקו את ההקלטה]

אמונה בשולחן ערוך

מניטו: "ותורה" - זה תורת ארץ ישראל. תשמע, הפעם הראשונה שהקב"ה דיבר עם אברהם אבינו, אז הוא אמר: "לך לך לארץ כנען" הפעם הראשונה שהקב"ה דיבר עם משה רבנו, "תביא אותם. אחר כך נדבר" זה תורה! אז - הדת של התורה זה כבר... משהו אחר! מהדת, מנותקת מכל העניין של ההיסטוריה של עמנו, של הארץ... אתה מבין... טוב, אתם רגילים עכשיו. ולכן אני אמרתי לו פעם: הוא לא קיבל את מה שאני אמרתי, אבל הוא חיך: אני אמרתי: "זה דומה לצדוקיות, אותה תורה שלהם" הוא לא אמר כן, אבל לא אמר לא. אתה מבין מה זה "צדוקיות"?

קהל: זה היה תפיסה של פרט, של ה...

מניטו: לא רק תפיסה של פרט! תפיסה של דת שלקחו מהתורה אבל הדת היא - יכולה להיות או הנצרות, או האסלאם... או הצדוקיות... אפילו אם המעשים דומים למעשים של היהודים - זה לא התורה! זה דתיות.

קהל: אין נסתר אצלם.

מניטו: לא רק נסתר, אין אמונה אמיתית. יש פילוסופיה דתית, אבל לא מאמינים בה! מאמינים בשולחן ערוך. זה אמונה. אבל אחרת.

קהל: מה זאת אומרת! ? הרי מי שמאמין בשולחן-ערוך הוא ודאי אומר שזה הקב"ה ש...

מניטו: אה, כן! הם מאמינים ש"השולחן-ערוך אומר" טוב אני מגזים קצת, אבל לא כל כך...

[הפסיקו את ההקלטה]

חידושים ומקורות

מניטו: תשמע, עיקר עניין החינוך זה לאו-דווקא התוכן. זה דווקא החינוך עצמו. ולכן - הרבה פעמים כשאני מלמד, באים לי כמה חידושים ואני משוכנע שזה בא מתורת הרב צבי-יהודה. אני לא יכול לומר בשמו, מכיוון שלא שמעתי בשמו, אבל זה בא מהחינוך שקיבלתי ממנו.

טוב, אני צריך כל פעם לדייק, אם אני אמצא איזה מקור, כדי להסתמך עליו. וכל פעם אני מוצא! אם אני לא מוצא אני לא אומר.

קהל: מקור לדברי הרב צבי-יהודה?

מניטו: לא לא לא! מקור בספרים. כי הוא הרגיל אותנו ככה: לא לומר אף-פעם בלי סמך במה שכתוב. אפילו אם זה חידוש! אבל שיהיה סמך. למשל - פעם, יצא, זה חוזר ל... יצא מהלימוד. על "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אז הוא אמר לנו פעם: "משום - לעולם ועד ברוך שם כבוד מלכותו" וזה לקח לנו הרבה זמן כדי להבין מה הוא רצה לומר. ההמשך של הזמן בעולם זה סימן שיש משמעות לעולם. אז אפשר לומר: "ברוך שם כבוד מלכותו" זה בא מ"לעולם ועד" ה"ועד" של "לעולם ועד"

קהל: מה? כיוון שיש...

מניטו: שיש המשכיות בזמן, אז זה סימן שזה מגיע להצלחה. דאם-לא-כן זה היה מתפוצץ מעצמו. אז - "לעולם ועד" לעולם ועד - ה"ועד" של ה"לעולם" זה נותן בסיס לברכה של: "כבוד מלכותו" שאנחנו אומרים בלחש, מכיוון שהמצב של העולם הוא לא כל כך... מסודר.

קהל: מה פירוש? זה נותן משמעות לכל ה...

מניטו: זה נותן משמעות. זאת אומרת - זה נותן לך הבטחה אמיתית שלעולם יש משמעות. מכיוון שזה מתמשך.

[הפסיקו את ההקלטה]

ההשפעה של הרב צבי יהודה על קהל שומעיו

קהל: אולי נשאל ככה: במיוחד אנשים שבאים מצרפת, ומחול"ל, שרגילים הרבה בחכמות, אז - קשה להם מאד להבין את כל הדברים שבאמת נראים כ... אני יודע... מה שקורא: "מיסטי" אבל עצם הקדושה של הארץ, שזה... מה ההבדל בין זה, לבין... באמת... איך הוא [הרצי"ה] הצליח להעביר את זה לאנשים שכל הזמן רצו...

מניטו: תשמע. יש לי אפשרות להסביר את זה ככה, באופן קל: הרבה דברים לא הבינו. כן? אבל - ראו את האישיות שלו. ושזה רציני מה שהוא אומר. ואם פעם הבינו דבר אחד - זה היה מספיק. מכיוון ש- הבינו פעם אחת, אז היו משוכנעים שכל מה שהוא אומר - זה אמיתי. וצריך זמן כדי להבין.

קהל: אף-על-פי שעוד לא הבינו - אבל... מניטו: זהו. וכל אחד - זה דבר אחר, כן?

קהל: בגלל האישיות שלו?

מניטו: ובכלל שמה שהבינו זה בשיעור קומה שעולה על מה שלמדו באוניברסיטאות! על אותם העניינים!

קהל: מה שהבינו בשיעור?

מניטו: ובמה שהוא אמר. [אצבע צרידה] פתאום זה נדלק להם! אם הוא אמר דבר עמוק, אני מבין את זה. אז - אם אני לא מבין את המשפט הבא, שקדם, יבוא זמן. יותר באמת היתה השפעה...

קהל: היתה הצלחה ל...?

מניטו: כן. הצלחה רבה מאד. אני לא יודע זה... אין יוצא מן הכלל: מי ששמע אותנו, ולא הושפע ממנו. ורציתי להוסיף משהו... אה! כן. הוא היה מנחש את המשמעות של השאלה של התלמיד. כשתלמיד היה שואל שאלה, מסובכת, אף-אחד לא הבין מה הוא רצה לומר. אז קודם כל הרב הסביר לתלמיד ההוא את המשמעות של השאלה ואחר-כך נתן תשובה. אתה מבין...

קהל: הסביר מה הוא שאל?

מניטו: מה הוא שאל... מה הוא רצה לשאול. לפי המתכונת הנפשית של כל אחד ואחד, הדברים הם שונים, כן?

מהי השקפתו של הרצי"ה על המדע?

קהל: הנה, אולי אפשר לשמוע איך הוא התייחס ל... נגיד - לפסיכולוגיה? ההשקפות...

מניטו: תשמע. הוא היה מונותאיסט אמיתי. כמו תלמיד-חכם הגון. אז כל דבר שהוא אמיתי במדע הוא אמיתי לפי התורה. אבל צריך להבין אותו לאמיתת הדבר. אי אפשר שתהיה במציאות שהקב"ה ברא דבר שסותר מה שהתורה אומרת. זה בלתי אפשרי.

קהל: כמו שהכוזרי אומר

מניטו: כן. למשל. ולכן - כל פעם שהיה לו יחס עם מדען אמיתי, אז - היה מייחס לו כבוד. מכיוון שזה דברי אלוקים חיים! איזה מדענים הוא החשיב אותם כמדענים אמיתיים? מניטו: בעיקר מדעי-הטבע. וגם הפסיכולוגים, אבל... אני אסביר לך מה היה הרושם שלי. כי כל החכמות האלו: פסיכולוגיה, סוציולוגיה, הם... הם ילדותיים עכשיו. זה רק התחלה של ההתחלה. אבל הוא העריך הרבה את המדענים של הפיסיקה, הכימיה, מתמטיקה, שזה כבר מדע רציני. מבוסס. שאפשר לומר דברים רציניים. למשל, אני למדתי אצלו ספר שהוא לא קל להבין אותו, אולי שמעתם עליו? על הספרים של הרב שם טוב גפן. וזה מלא מדע. הוא היה מבין את זה צ'יק-צ'ק. הוא היה מסביר את זה גם! כן... [סוף ההקלטה]